

RIADENIE EKONOMICKEJ EFEKTÍVNOSTI PODNIKU

MANAGEMENT OF THE ECONOMIC EFFICIENCY IN THE COMPANY

Peter MALEGA – Darina BIALKOVÁ

Abstract

Design or process is efficient, if it maximizes the amount of work done, while minimizing the resources used (raw materials, time, labour, fuel, etc). The efficient design should do everything it is designed for, and if possible eliminate the need for other devices or processes, while avoiding any unnecessary steps or equipment. The important engineering goal is to produce the solution that is lasting; if the product can be maintained indefinitely, and need not be replaced, it is especially esteemed.

Key words

Effectiveness, Production Process, Indicators of Economic Effectiveness.

Úvod

V súčasnosti sa ekonomická efektívnosť stáva rozhodujúcou konkurenčnou výhodou. Veľký dopad na úspech výrobného podniku má spôsob organizácie a riadenia výroby. Schopnosť vyrábať kvalitnejšie a dodávať rýchlejšie ako konkurencia, opakovane spoľahlivo a v dohodnutých termínoch, v požadovanej kvalite a množstve sa stávajú určujúcim faktorom spokojnosti zákazníka.

Efektívnosť je ekonomickou kategóriou, ktorá odráža určité objektívne podmienky rozvoja spoločnosti. Je vyjadrená racionálnym priebehom jej činnosti a je spojená s dvoma princípmi (spoločenská užitočnosť produkcie a hospodárnosť). [15, 18]

Kategorizácia ekonomickej efektívnosti

Ekonomická efektívnosť je jedným z hlavných cieľov pri uskutočňovaní hospodárskej a finančnej činnosti podniku. Predstavuje stále významnejšiu stránku každého procesu.[1]

„Efektívnosť je relatívna veličina vyjadrujúca pomer medzi konečným efektom (výstupom) a zdrojmi použitými na vytvorenie tohto efektu (vstupmi). Efektívnosť je možné charakterizovať ako jednotkový efekt zdrojov alebo nákladov“.[2]

Základnými aspektmi ekonomickej efektívnosti výroby sú [3]:

- Spoločenská užitočnosť produkcie.
- Hospodárnosť.

Z podnikového hľadiska spoločenská užitočnosť podniku znamená, že výkon musí uspokojovať určitú spoločenskú potrebu. Výrobok musí byť vyrobený účelne a kvalitne. Ide o vzťah, ktorý sa prejavuje na výstupe. Spoločenská užitočnosť produkcie je charakterizovaná účelnosťou a kvalitou produkcie.[2, 3]

Hospodárnosť vyjadruje taký priebeh nákladov, pri ktorom sa dosahujú žiaduce výstupy s čo najnižšími ekonomickými zdrojmi. Hospodárnosť je možné dosahovať dvoma vzájomne sa dopĺňujúcimi spôsobmi a to úspornosťou a účinnosťou.[4, 5, 6, 11]

„Hranica produkčných možností (Possibility Production Frontier, PPF) je krivka znázorňujúca alternatívne kombinácie dvoch výrobkov, ktoré môžu byť efektívne vyrobené s určitým fixným rozsahom zdrojov.“[2, 7]

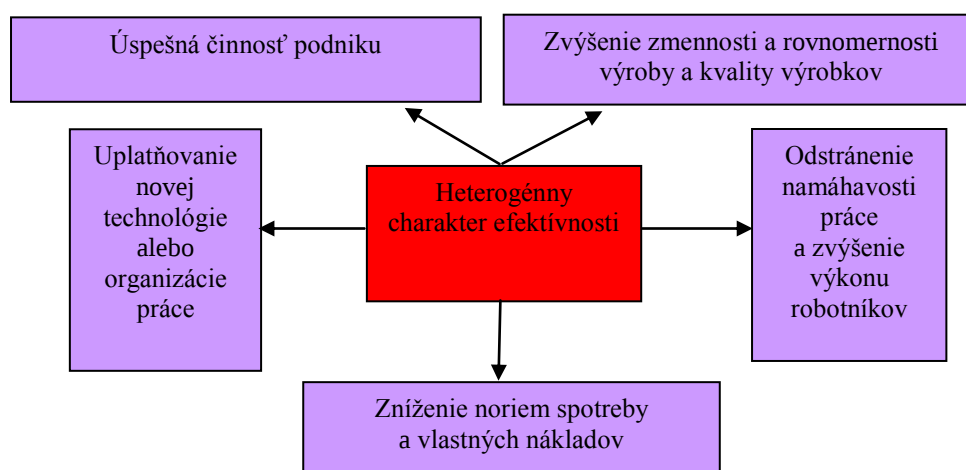
Kritériom efektívnosti podniku je účelná produkcia úžitkových hodnôt z hľadiska množstva, kvality, sortimentu a času v súlade so zásadou racionálneho hospodárenia a so zreteľom na ochranu životného prostredia.[5]

Úroveň efektívnosti vyjadruje kvantitatívnu a kvalitatívnu mieru súladu cieľov (stanovených na základe poznania a využívania objektívnych spoločensko–ekonomických zákonov) a prostriedkov potrebných na ich splnenie.

Efektívnosť zahŕňa podstatnú časť problémov ekonomického rozvoja spoločnosti, využíva ľudské prírodné zdroje (pracovná sila a prostriedky, predmety a suroviny), prerába ich na predmety úžitku a končí sa ich spotrebou. To všetko zahŕňa syntetickosť.

Meranie efektívnosti sleduje dva ciele. Prvým je sledovanie uspokojovania spoločenských potrieb, a druhým cieľom je porovnávanie a výber tých variant, ktoré prinesú z makroekonomického hľadiska maximálny efekt. [1]

Pri použití v praxi má efektívnosť heterogénny charakter, čo znázorňuje Obr. 1. [10]

Obr.1 Heterogénny charakter efektívnosti

Efektívny výrobný proces a jeho zákonitosti

Výroba je vedomá činnosť, ktorá uspokojuje potreby ľudí. Jej výsledkom sú výrobky a služby. K činiteľom výroby patrí účelná a cieľavedomá ľudská činnosť, suroviny, materiály a polotovary, energia, stroje a zariadenia, budovy, stavby atď. Za dôležitý výrobný činiteľ je potrebné považovať aj informácie. [1, 12, 13,17]

Pre skúmanie alebo analýzu ekonomickej efektívnosti je nevyhnutné rozlišovať [7, 11]:

- skutočne dosiahnutú ekonomickú efektívnosť – efektívnosť ex post,
- plánovanú ekonomickú efektívnosť – efektívnosť ex ante.

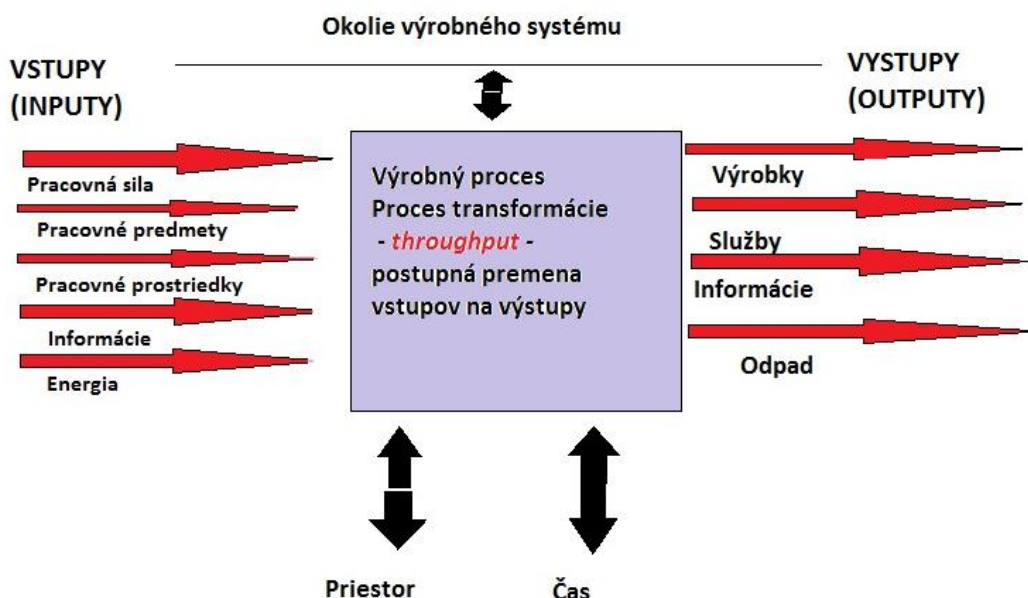
Efektívnosť výroby je podmienená nielen samotným výrobným procesom, ale aj predvýrobnými etapami výroby, ktoré určujú používané technológie vo výrobe, stanovujú technologické podmienky, pri akých dochádza k realizácii výrobku, určujú časové a priestorové využitie strojného a pomocného zariadenia.[12, 13, 14]

Samotná efektívnosť výroby je založená na princípe totálnej synchronizácie prejavujúcej sa v racionálnom materiálovom toku a výrobkovo orientovanom usporiadaní výrobných

základne. Všeobecné poňatie efektívnosti výroby je základom pre analýzu efektívnosti podniku. Všetko, čo neopustilo podnik ako výrobok, je znakom neefektívnej výroby. [9, 10, 6]

Obr.2 znázorňuje premenu vstupov na výstupy.

Obr. 2 Znázornenie premeny vstupov na výstupy

Efektívnosť činnosti podniku sa vyjadruje pomocou ohodnotených vstupov a ohodnotených výstupov, pričom [6, 11]:

- Vstupom sú výrobné faktory, ktoré boli do podniku vložené alebo v podniku spotrebované. Vložené výrobné faktory sa vyjadrujú ako hodnota vloženého kapitálu, spotrebované výrobné faktory ako náklady podniku.
- Výstupom sú výkony vytvorené za určité obdobie. Používa sa niekoľko kvantitatívnych ukazovateľov, najčastejšie sú vyjadrené objemom výroby, ktorý je chápaný ako naturálny výstup podniku, hoci je vyjadrený hodnotovými ukazovateľmi ako výnosy, tržby, pridaná hodnota a pod. Za finančný výstup podniku je považovaný hlavne výsledok hospodárenia.

Informačné zdroje pre hodnotenie efektívnosti činnosti podniku

Vstupné údaje pre hodnotenie ekonomickej činnosti podniku sa získavajú z účtovných výkazov – súvahy, výkazu ziskov a strát a prehľadu peňažných tokov. Uvedené výkazy obsahujú súhrnné informácie o priebehu a úspešnosti hospodárskej činnosti a jej dopade na finančnú situáciu podniku.[7, 11]

Informačné zdroje obsahujú veličiny dvojakého typu [2, 6, 8]:

- *Stavové veličiny*, ktoré charakterizujú veľkosť jednotlivých položiek k určitému dňu. Získajú sa zo súvahy.
- *Tokové veličiny*, ktoré charakterizujú veľkosť jednotlivých položiek za určité obdobie (štvrťrok, rok). Vysvetľujú zmenu stavových veličín ku koncu obdobia

v porovnaní s jeho začiatkom. Získajú sa z výkazu ziskov a strát a prehľadu peňažných tokoch.

Ukazovatele ekonomickej efektívnosti

Ekonomická efektívnosť je najčastejšie meraná ziskom a odvodenými podielovými ukazovateľmi. Základné typy ukazovateľov ekonomickej efektívnosti sú [1, 2, 3, 4, 5, 6, 10, 11, 14]:

- Ukazovatele produktivity vyjadrujú účinnosť, s akou sú výrobné faktory využívané vo výrobe. Úroveň produktivity je určená pomerom objemu produkcie k objemu použitých vstupov za určité obdobie. Podľa rozsahu uvažovaných vstupov sa produktivita môže vyjadriť ako celková a parciálna.
- Ukazovatele náročnosti majú úlohu pri riadení efektívnosti podniku. Efektívnosť je tým vyššia, čím nižšia je hodnota ukazovateľa.
- Ukazovatele aktivity vyjadrujú ako efektívne podnik hospodári so svojim majetkom:
 - ak ho má viac, vznikajú zbytočné náklady, a tým sa znižuje zisk,
 - ak ho má málo, prichádza o tržby, ktoré by mohol získať.
- Ukazovatele likvidity vyjadrujú platobnú schopnosť podniku. V súvislosti s touto schopnosťou je potrebné rozlišovať pojmy solventnosť, likvidita a likvidnosť.
- Ukazovatele rentability sa používajú na komplexné posúdenie celkovej efektívnosti podniku. Vyjadrujú výsledok podnikového úsilia, schopnosť produkovať zisk a popisujú kombinovaný vplyv aktivity, zadlženosti a likvidity na zisk podniku. Pre tieto ukazovatele platí, že efektívnosť je tým vyššia, čím vyššia je hodnota ukazovateľa.

Súhrn

O zvýšenie ekonomickej efektívnosti by sa mal snažiť každý podnik, ktorá pôsobí a chce byť úspešný v danom odvetví. Pre úspešné pôsobenie podniku na trhu musí podnik nutne poznať nielen potreby zákazníka a trhu, ale aj príležitosti a ohrozenia, ktoré ponúka dané prostredie, ako aj odvetvie. [16]

Príspevok bol pripravený v rámci riešenia grantového projektu VEGA č. 1/0102/11 "Metódy a techniky experimentálneho modelovania vnútro podnikových výrobných a nevýrobných procesov.

Tento príspevok bol vytvorený taktiež s realizáciou projektu "Centrum výskumu riadenia technických, environmentálnych a humánných rizík pre trvalý rozvoj produkcie a výrobkov v strojárstve" (ITMS: 26220120060), na základe podpory operačného programu Výskum a vývoj financovaného z Európskeho fondu regionálneho rozvoja – aktivita 3.1 Integrované projektovanie výrobných systémov na báze fyzického a virtuálneho modelovania.

Kľúčové slová

Efektívnosť, výrobný proces, ukazovatele ekonomickej efektívnosti.

Použitá literatúra

- [1] Kráľovič, J. – Vlachynský, K.: Finančný manažment. 1.vyd. Bratislava: edícia Ekonomie, 2002. ISBN 80-89047-17-3.
- [2] Mihok, J. – Janeková, J. – Vidová, J.: Podnikové hospodárstvo – ekonomika podniku. Košice: Strojnícka fakulta TU, 2005. ISBN 80-8073-406-2.
- [3] Lisý, J. et al.: Ekonómia. Všeobecná ekonomická teória. Bratislava: IURA EDITION, 2002. ISBN 80-89047-35-1.
- [4] Hontyová, K. et al.: Ekonomická teória. 3.vyd. Bratislava: Elita, 1997. ISBN 80-8044-036-0.
- [5] Kmeť, K. – Šebo, J. – Trebuňa, P. – Pekarčíková, M.: Podnikové hospodárstvo. Košice: TU v Košiciach, 2007. ISBN 978-80-8073-988-1.
- [6] Kocman, M.: Ekonomická efektívnosť výroby. Praha: SNTL, 1976. 04-333-76.
- [7] Bačová, I. – Hysko, M.: Informačné systémy malých podnikov. 1.vyd. Bratislava: Ekonóm, 2003. ISBN 80-225-1749-6.
- [8] Fetisovová, E. – Vlachynský, K. – Sirotko, V.: Financie malých a stredných podnikov. 1.vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2004. ISBN 80-89047-87-4.
- [9] Neumaierová, J. – Neumaier, J.: Výkonnosť a tržné hodnoty firmy. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0125-1.
- [10] Malega, P. – Engel, J.: Ekonomická efektívnosť výroby, In: Zborník príspevkov z 8. celoštátnej konferencie doktorandov strojnícckych fakúlt technických univerzít a vysokých škôl, zborník recenzovaných príspevkov, Košice (9.11.2005), ISBN 80-8073-354-6, str. 259-264.
- [11] Liberko, I. – Vidová, J.: Ukazovatele hodnotenia ekonomickej efektívnosti podniku. 20. Inthercathedra, Poznaň: 2004, ISSN 1640-3622, s. 96-100.
- [12] Mihok, J. – Janeková, J.: Logistický reťazec pri efektívnom riadení výroby. In: Zborník referátov z medzinárodnej vedeckej konferencie Logisticko-distribučné systémy, Zvolen, 18.-19. máj 2005, str. 227-230. ISBN 80-228-1446-6.
- [13] Tomek, G. – Vavrová, V.: Řízení výroby. 2.vyd. Praha: Grada Publishing, 2000. ISBN 80-7169-955-1.
- [14] Zalaj, K. et al.: Finančno-ekonomická analýza podniku. 4.vyd. Bratislava: Sprint vfra, 2002. ISBN 80-88848-94-6.
- [15] Šutaj-Eštok, A. - Sirková, M.: Meranie a hodnotenie efektívnosti procesov personálnych. In: Trendy v systémoch riadenia podnikov : 9. medzinárodná vedecká konferencia, Herľany, 26.-27. október 2006 : Zborník príspevkov. Košice 1 elektronický optický disk (CD-ROM) : TU, 2006. s. 1-5. ISBN 80-8073-660-X.
- [16] Spišáková, E.: Inovácie ako nevyhnutná činnosť prežitia malých a stredných podnikov v silnom konkurenčnom boji. In: Inovácie - faktor konkurencieschopnosti malých a stredných podnikov v globálnom ekonomickom prostredí: Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie: Poprad, 2.-3. apríl 2009. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2009. s. 364-375. ISBN 987-80-8083-792-1.

- [17] Kováč, J. - Pekarčíková, M. - Bobková, D.: Modelovanie logistických reťazcov demontážnych procesov. In: Transfer inovácií. č. 12 (2008), s. 124-126. Internet: <www.sjf.tuke.sk/tranferinovacii> ISSN 1337-7094.
- [18] Naščáková, J. - Malák, M.: Controlling v systéme riadenia podniku. In: Moderné prístupy k manažmentu podniku : Zborník príspevkov z 16. medzinárodnej vedeckej konferencie : 13.-14. september 2006, Bratislava, Slovenská republika. Bratislava : STU, 2006, s. 353-358. ISBN 80-227-2509-9.

Kontaktná adresa

Ing. Peter Malega, PhD.

Technická univerzita, Strojnícka fakulta,
Katedra priemyselného inžinierstva a manažmentu,
Němcovej 32, 042 00 Košice,
e-mail: peter.malega@tuke.sk,

Ing. Darina Bialková

Technická univerzita, Strojnícka fakulta,
Katedra priemyselného inžinierstva a manažmentu,
Němcovej 32, 042 00 Košice,
e-mail: peter.malega@tuke.sk.